

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

PORTELEK ÉS BOLDOGHÁZA

— A SZÖVETKEZETI FEJLŐDÉS KÉT ESETE —

A Jászság két termelőszövetkezete, mindkettő a Jászberény környéki tanyavilágban, a Jászberény-porteleki Március 15 Termelőszövetkezet és a jászboldogházi Aranykalász Termelőszövetkezet. Határosak egymással, de szövetkezeti fejlődésük nagyon messze esett egymástól. Ennek az írásnak nem az a célja, hogy párhuzamba állítsa őket, vagy hogy példázza a gyengét és a jót e két termelőszövetkezettel. Eredményeik és elmaradásaik okát történeti fejlődésük tükrözi. Múltjuk természetesen tanulságos, de ezek a tanulságok valójában annyit érnek, amennyire mai problémáik megoldásában hasznosíthatók.

Sajátos módon, mindkét termelőszövetkezet fordulóponthoz érkezett üzemi, gazdasági, társadalmi fejlődésben egyaránt. S bár mindkettő egymástól nagyon is távol eső fejlődési fokon áll, problémáik jelentkezésében van egy közös — s úgy vélem sok más szövetkezettel közös — vonásuk: *a továbbhaladás mindkettőben új utak keresését követeli.* Ez az, amit elsősorban szeretnék érzékeltetni, s felhívni a figyelmet arra, hogy a termelőszövetkezetek fejlődése egyre kevésbé viseli el a szokványos megoldásokat, s nem biztos, hogy ami megszokott és eddig bevált, az a jövőbeni fejlődésben is jó lesz, nem is beszélve arról, ami eddig is esetleg gátat jelentett. A fejlődés útjainak keresését és a gátló akadályok elhárítását nem lehet megtakarítani. Mindezekre sok példát kínál mezőgazdaságunk gyakorlata, amiből néhányat e két termelőszövetkezet szolgáltat. -

A JÁSZBOLDOGHÁZI ARANYKALÁSZ TERMELŐSZÖVETKEZET

A jászboldogházi Aranykalász Termelőszövetkezet a jól ismert nagygazdaságok közé tartozik. A termelőszövetkezetek országos termelési versenyében többször is a legjobbak egyike volt. 1959-ben alakult a jászsági tanyavilágban. A nagyüzemi gazdálkodást kezdettől fogva példásan szervező termelőszövetkezet három ízben (1960-ban, 1963. és 1964. évben) egyezsült egy-egy gazdasági nehézségekkel küzdő környékbeli termelőszövetkezettel, pontosabban azok beleolvadtak a szervezettségével és eredményeivel

⁴ Gazdálkodás 2.

közülük kiemelkedő Aranykalászbba. Ebben a szövetkezeti fejlődésnek gyá-
kori, s ezúttal eredményes esetét példázza.

Az Aranykalász Termelőszövetkezet ma kereken 8200 kh összterületen gazdálkodik, amelyből a szántó 5630 kh, rét 194 kh, legelő 2040 kh, szőlő 1 kh, gyümölcsös 3 kh, erdő 22 kh, művelés alól kivett terület 310 kh. Mű-
velési ágainak arányában feltűnő a legelő viszonylag nagy hányada, s a
majdnem semmi szőlő és gyümölcsös. Az előbbi a természet adottsága, az
utóbbi annak is jele, hogy lehetőségeiket reálisan felmérve, elkerülték a me-
zőgazdaság szocialista átszervezése utáni ültetvénytelepítési hullámot. Te-
rületi adottságaik egyébként nagyon változatosak: mintegy 20 százaléknyi
szikes és kevés homok mellett a réti agyagtól a mészlepedékes csernozjomig
találhatók talajaik, s az általában sík területek nagyüzemi tábláit sokhe-
lyütt vizes laposok szabdalják, de ezen túl is sok a belvízveszélyes területük.
Jó földek, de művelésük időpontjára és módjára kényesek.

A termelőszövetkezet mezőgazdasági művelés alatt álló területe példá-
san megművelt. *Növénytermelési* eredményeik a termelőszövetkezeti gazda-
ságok eredményei között mind a megyében, mind országos viszonylatban
kiemelkednek. A szövetkezetben évek óta törekszenek alkalmazni mindazt
az agrotechnikai eljárást, amely viszonyaik között a növénytermelés hoza-
mainak növelését eredményezte.

A gazdaság vezetőinek törekvései a gazdaságban a szántóföldi növény-
termesztés belterjesítésére (pl. zöldségtermesztés, cukorrépatermesztés nö-
velésére), szakosodásra, az árutermelés növelésére, az öntözéses gazdálko-
dás fejlesztésére irányulnak. Ez utóbbira azonban csak a belvízrendezés után
gondolhatnak.

Az állattenyésztés fő iránya a szarvasmarha-tenyésztés tejtermeléssel és
tenyészállat-neveléssel. Emelett sertés-tenyésztés, hizlalás és tenyészállat-ne-
velés, baromfi tojástermelés és húscsibenevelés. Juhtartással is foglalkoz-
nak. A közös szarvasmarha-állomány tbc-mentes, és sertés-tenyésztésükkel
együtt törzskönyvezett.

A gazdaság állatsűrűsége 29 számosállat 100 kh közös területre (háztáji
nélkül). Háztáji állományuk sem lebecsülendő: az 1963. évi 700 háztáji
szarvasmarha majdnem megkétszereződött, s most közel 1300 db, magában
foglalva majd 500 tehenet. A háztáji kocák száma is több háromszáznál, ba-
romfi 60 000 – 70 000! Beszélő bizonyítéka ez annak, hogy az erős háztáji
nem megy feltétlenül a közös rovására.

Az állattenyésztési telepek három üzemegység területén alakultak ki
hosszabb időszak alatt úgy, ahogyan az egyesült szövetkezetek alakultak és
fejlődtek. A szövetkezetek egyesülése után már kész helyzet állott elő a te-
lepek elhelyezésében és a nagyüzemi épületekben egyaránt. Ezek az állat-
tenyésztési telepek a területkihasználás szempontjából nem a legmegfele-
lőbb helyen vannak, de új épületek, és azok lebontására vagy áthelyezé-
sére a jelentős költségkihatás miatt gondolni sem lehet. Állattenyésztési
telepeik útviszonyai még rosszak, ez megnehezíti a takarmány és egyéb
anyagok szállítását.

A szarvasmarha-tenyésztés nagyobb mérvű fejlesztését tervezik, indokoltan, egyrészt az elég nagy kiterjedésű legelőterületek miatt, másrészt a gazdaságban előállított termények melléktermékeinek ésszerű hasznosítása végett. Évenként 2700–2800 db hizott sertést és 300 db tenyészszüldőt értékesítenek. 1967-től évenként 100–150 db tenyészüszőt és 13–15 db tenyész-bikát is értékesítenek a saját állomány fejlesztése mellett. Az anyajuh-állományt 5 év alatt 1000 db-ról 5000 db-ra tervezik növelni.

Az elnök helybeli, megalakulása óta vezeti a termelőszövetkezetet. Nagy gyakorlati ismerési és szervezési tapasztalatokkal rendelkezik. Kiválóan vezeti a gazdaságot, közte és a tagok között a kapcsolat mind emberi, mind termelés-szervezési oldalról jó. A hivatalos nyilvántartás szerint képzettség nélküli, a valóságban életképezte kiváló vezető.

A főagronómus és a két üzemegység-vezető egyetemi, illetve főiskolai végzettségű. A növénytermelésben hat brigádvezető közül négy technikumot végzett, az állattenyésztésben négy brigádvezető közül egy jelenleg főiskolai tanulmányait végzi, kettő pedig technikumot végzett. A sertés-tenyésztésben törzstenyésztőjük van, aki szintén főiskolát végzett.

Az egy dolgozó tagra jutó jövedelem 28 000 Ft; munkaegységenként évek óta rendszeresen fizetnek 20 Ft előleget. Bár az elszámolás munkaegység-rendszerre épül, ágazatonként alkalmas anyagi ösztönző módszereket alkalmaznak. A cukorrépa-termelésben q-ként 0,14–0,18 munkaegységet írnak jóvá, a kukoricatermelés 10%-át természetben adják a munkaegységben elszámolt munkadíjhoz, a napraforgó, a mák, a dohány, a zöldség terven felüli termelését premizálják.

E vázlatos kép alapján révbé ért, problémáktól mentes termelőszövetkezetnek gondolhatnók az Aranykalászt. Valóban nincsenek napi gazdasági gondjaik, tagjaik jómódúak, elégedettek. A tanyaiaik néhány év alatt új községet, közel 400 házat építettek. A közös gazdaság eddig felfelé ívelően fejlődött, jól, sokat és gazdaságosan termelnek. A továbbfejlődés gondoljai és problémái azonban ezen a fokon is elkerülhetetlenek.

Az Aranykalász Termelőszövetkezet eljutott addig, amíg az emberek szorgalma, az életben és az egyetemen nálunk elsajátítható szakismeret alapján, a megvásárolható traktorok és gépek, a rendelkezésre álló műtrágya, a gyomirtó- és növényvédőszeres felhasználásával eljuthatott. Talán még lehetne több a műtrágya, jobbák a gépek, a technika és a biológia egy-egy újabb vívmánya is sokat jelenthet.

Eddigi fejlődésük lényegében a megszokott úton haladt. Üzemszervezésükben jól alkalmazkodtak a helyi viszonyokhoz, megoldási alapjuk mégis a munkaszervezésben a brigádszervezet, a jövedelemelosztásban a munkaegységrendszer, a vezetésben is a megszokott szervezeti felépítés, a növénytermelésben a gépesítés és kemizálás, az állattenyésztésben a hagyományos tartási rendszerek voltak. Ezen az alapon jutottak a fejlődés mai fokára és egyben választójához: hogyan tovább? A termelés-szervezés hagyományos lehetőségei kimerültek, a körülmények is változnak. A földet művelő és állatot tenyésztő ember Boldogházán is egyre kevesebb.

A fejlődés a termelőszövetkezeti gazdálkodásban is minden fokon újabb erőfeszítéseket, újabb megoldásokat is kíván. A munkatermelékenység növelésében, a gazdaságosabb termelésben nincs megállás. Munkaszervezésüket hozzá kell igazítani a fejlettebb technikához. Munkadíjazásukban előbbutóbb át kell térni a garantált pénzbeli díjazásra, a gazdaságon belüli önelszámolás kifejlesztésével növelve a tagok anyagi érdekelttségét. A vezetésben egyre nagyobb szerepet kell kapnia az üzemgazdasági tevékenységnek és a gazdasági döntések korszerű módszereinek. A növénytermesztésben a gépesítést céltudatosan a géprendszerek irányába kell fejleszteniük. Állattenyésztésükben — fő irányuk a szarvasmarha — a hazánkban magasnak számító termelési színvonaluk ellenére a legkritikusabb a helyzetük. Drágán termelnek, nemcsak viszonylagosan, a termelői árakhoz képest, hanem abszolút értelemben is. Szarvasmarha tartásmódunk épületei elviselhetetlenül költségesek, bennük a termelés nagyon munkaigényes, csak bonyolult és nagy költséggel gépesíthetők, kritikus (a fejlesztést tekintve) a fajta is. A takarmányozás is megérett a gyökeres változásra.

Hogyan lehet mai színvonalukról tovább lépni? Az Aranykalász és a hozzá hasonló fejlett termelőszövetkezeti gazdaságoknak ilyen kérdéseire a tudomány csak részleges, vagy csak elméleti választ képes adni. Az Aranykalász Termelőszövetkezet nem várhat csak a tudomány válaszára, be kell kapcsolódnia a nem kockázat nélküli úttörésbe, szét kell magának is néznie a világ mezőgazdaságában, és próbálkoznia a meghonosítható megoldásokkal, s talán újabbat is kell alkotnia.

Ezek a legközelebbi jövő fejlődési gondjai Boldogházán. De akadnak életbevágó maiak is. Csak egyet említek, az éppen folyó hitelrendezést.

A jászboldogházi Aranykalász Termelőszövetkezet hitelállománya keverken 15 millió Ft. Nem kis összeg, de kevesebb lenne, ha a beléje olvasztott, eladósodott szövetkezetek volt terheit is nem kellene viselnie. Ne keressünk társadalmi igazságot abban, hogy nemcsak az önhibájukon kívül eladósodottnak, hanem a hanyagul gazdálkodóknak is jókora hiteleket engedett el most az állam a jövő reményében, a hiteleikből példásan gazdálkodóknak meg alig-alig valamit, az Aranykalásznak pl. mindössze 900 000 Ft-ot. Az Aranykalász valóban vissza tudja fizetni a hiteleit. De, ha a negyedszázadra folyósított hiteleit 7 év alatt kell visszafizetnie, akkor nemcsak a fejlődés úttörő szerepére nem vállalkozhat, hanem igen csak meg kell kapaszkodnia, hogy nagyon mélyre ne süllyedjen. Időben fel kell figyelniük arra, hogy nem egy nagy erőfeszítésekkel felnőtt termelőszövetkezetünk esetében így fordulhat visszajára a gyengék megsegítésére hozott, nagyon is szükséges gazdaságpolitikai intézkedés. Nem lenne szerencsés, ha a gazdaságilag gyenge termelőszövetkezetek gazdálkodásának fejlesztésére irányuló erőfeszítésekhez valamiféle „jőszövetkezet-ellenes” szemlélet társulna.

Az Aranykalász jól megalapozott, erős termelőszövetkezet. Eredményes gazdasági fejlődés után jutott végsorban sikereket jelző újabb problémák elé. Ezek megoldása azonban a kedvezőbb körülmények között sem jelent az eddigieknél kisebb feladatot.

A JÁSZBERÉNYI MÁRCIUS 15 TERMELŐSZÖVETKEZET

Úgy mondják, „régii” termelőszövetkezet, még 1950-ben alakult, majd 1960–1961-ben 3 kicsi termelőszövetkezet egyesüléséből formálódott nagygazdasággá. Összterülete 5000 kh, ebből közös 4551 kh (szántó 3095, rét 259, legelő 543, kert 3, szőlő 249, gyümölcsös 130, erdő 170 kh, nem művelt 102 kh). Földjük 35%-a homok, 30%-a vályog, 35%-a pedig szikesedésre hajlamos réti agyag, amit évről évre a belvíz is károsít. Összes tagjainak száma 485, ebből rendszeresen dolgozik 256. A nyugdíjas és járadékos tagok száma 157 fő.

Ez is tanyavilági termelőszövetkezet; 396 tanya van a termelőszövetkezet területén. Valójában nem is jászberényi termelőszövetkezet, nagyrésze csak közigazgatásilag a városhoz csatlakozó Portelek tanyaközpont-hoz tartozik, ott van gazdasági központja is.

A szövetkezet múltja küzdelmes útról tanúskodik. 1961 óta ötödik elnök, ötödik főmezőgazdász, negyedik főállattenyésztő és negyedik főkönyvelő tölti be a vezető posztokat (a megelőző évtizedben is gyakran váltották egymást a vezetők). Egy évvel ezelőtt a „kívülről jött” elnök, főagronómus, főkönyvelő, üzemgazdász és gépesítővezető egyszerre távozott a termelőszövetkezetből. Magukra maradtak, s a volt elnökhelyettes, helybeli parasztember vezetésével (bár ma sem tekinti még magát elnöknek) újra munkához láttak. Nem csináltak semmi látványosat, csak számot vettek erőikkel, lehetőségeikkel, s igyekeztek szolid mederbe terelni szétzilált gazdaságukat.

Nagyon nehéz helyzetből keresik a kiutat. Gazdasági telepeik szétszórtaak. Ez részben a három „előd” termelőszövetkezet öröksége, de az egyesülés után sem volt céltudatos fejlesztés. Sőt, külső „perspektivikus” terv jóvoltából ma olyan nagyüzemi istállójuk is van, amely saját ötezer holdjukon kívül esik, egy másik gazdaság területén fekszik. A nagyarányú szőlő- és gyümölcstelepítések önmagukban minden jószándék ellenére sem szolgálják a termelőszövetkezet fejlődését, mert nem számoltak a reális lehetőségekkel, elsősorban munkaerőhelyzetükkel, nem jutottak hozzá a szükséges növényvédő gépekhez, s a legnagyobb aggodalommal tekintenek termőrefordulásuk elé. Valójában kapkodó, tervszerűtlen telepítés volt. Új szőlőik egy része 90×130 , más része 110×90 , harmadik része 240×60 cm kötésben telepített, tereprendezés nélküli, buckás-mélyedékes, helyenként vízállásos területekre. Gyümölcsös ültetvényeik hasonló kedvezőtlen képet mutatnak.

Az 1961. évet több mint 2 millió Ft mérleghiánnyal zárták. 1962-ben 2,8 millió Ft állami támogatást kaptak (fennálló üzemszemléli hitelek – gépállomási és más kötelezettségek – rendezésével). Gazdasági megszilárdulásuk ennek ellenére sem következett be, s 1965-ben ismét közel félmillió mérleghiánnyal zártak. 1966 tavaszán 848 000 Ft esedékes állóeszköz-hitelüket kellett elengedni. Ma is az ún. gyenge termelőszövetkezetek I. kategóriájába tartoznak. Előrelátható volt az 1966. évi mérleghiány is. Most $15\frac{1}{2}$ millió hitelállományból kerekén $11\frac{1}{2}$ milliót lerendeztek, illetve ebből elengedtek 10,8 milliót.

Az egy dolgozó tagra jutó jövedelemrészesedés 8500 Ft körül van. Ennek kerekén felét részes műveléssel keresik meg, a többit munkaegységre. Az egy munkaegységre jutó alacsony részesedés miatt a közös munkákban állandó nehézségekkel küzdenek. 1966-ban május végéig 7 Ft/munkaegység-előleget fizettek, júniustól azonban kénytelenek voltak beszámítani a búzaelőleget, SZTK-díjat és egyéb terheléseket, aminek következtében az előlegfizetés gyakorlatilag megszűnt.

A tagok érdeklődése egyre inkább a nagyobb és biztonságosabb jövedelmet nyújtó részes művelés felé, s a háztáji gazdálkodás felé fordult. Ez nem könnyít a közös gondokon, de kétségkívül előnyös a tagok anyagi helyzetére, s hozzájárult a háztáji gazdaságok termelésének növeléséhez. *A termelőszövetkezet ugyan gazdaságilag gyenge, a részes és háztáji révén azonban a tagok zömének életszínvonala nem alacsony.*

A fő probléma ennek az ellentmondásos helyzetnek az olyan megoldása, amely egyaránt szolgálja a közös gazdaság megerősödését és fejlődését, s a tagok anyagi jólétét.

Ebben a termelőszövetkezetben mindaddig csődöt mondott minden olyan próbálkozás, amely csak a termelőszövetkezeten kívülről kereste a megoldást. Nem hozták meg a kívánt eredményt a kívülről odavitt vezetők, a szövetkezetek nélkül kialakított fejlesztési elgondolások, az ültetvények telepítése, a hitelfolyósítások, az épületberuházások, az állami támogatások különböző formái. A hiteltörlesztések és dotációk bár szükségesek voltak, csak átmeneti javulást, inkább csak enyhülést eredményeztek. A termelőszövetkezeten belül a részesművelés és a háztáji gazdálkodás mentették a helyzetet, s most a nem egészen egy év óta működő helybeli termelőszövetkezeti vezetők.

A jászberényi Március 15 Termelőszövetkezet sorsa nem tipikus, de nem is egyedül álló. Arra mindenesetre felhívja a figyelmet, hogy *a gazdaságilag mind ez ideig meg nem erősödött termelőszövetkezetekben elkerülhetetlenül keresni kell a szövetkezeti gazdálkodás újabb útjait.* A már elhatározott vagy folyamatban levő gazdaságpolitikai intézkedések — ha a gyakorlati megvalósulás során el nem torzulnak — a korábbinál általában kedvezőbb gazdasági helyzetet teremtenek (bár ez alól is lehetnek kivételek). Ezzel egyidejűleg azonban szükséges a termelőszövetkezetek belső gazdálkodási viszonyaiban, termelés-szervezésében is hatékony változásokat elérni.

A jászberényi Március 15, és hasonló gazdasági helyzetben levő termelőszövetkezetekben — úgy vélem — mindenekelőtt abból a kettősségből kell kiindulni, ami általánosságban a termelőszövetkezeti közös és a tag egyéni gazdasági érdekeltségeként fogalmazható meg, s a legváltozatosabb konkrét formában jelenik meg. Ez a sajátos kettősség azáltal válik ellentmondásossá, hogy kölcsönösen fordított közvetlen és közvetett gazdasági érdekeltség formáját ölti. A tag számára saját egyéni érdeke közvetlenül, a termelőszövetkezeti közös gazdálkodásban való érdekeltsége pedig közvetetten érvényesül; fordítva, a termelőszövetkezet közvetlen „vállalati” érdeke a közös gazdálkodás, de közvetve érdekelt tagjai egyéni tevékenységében is.

Az egyik legkritikusabb kérdésben, a jövedelemelosztásban és a jövedelemrészesedésben a tag közvetlen érdeke, hogy a közös jövedelem minél nagyobb hányadához személy szerint hozzájusson, de csak közvetve érdekelt abban, hogy a közös gazdaság egész jövedelme hogyan és miből alakul. Másfelől, a termelészövetkezetnek, mint a kollektíva megtestesítőjének, közvetlen érdeke, hogy a közös jövedelem minél nagyobb legyen (mert ettől függ a bővített — s feltehetően még nagyobb jövedelmű — újratermelés lehetősége), s csak közvetve érdekelt tagjai minél nagyobb személyes jövedelmében. Amennyiben a termelészövetkezet tagjainak közvetett gazdasági érdeke a gyakorlatban nem realizálódik, bizalmukat veszítik és társadalmi konfliktusba kerülnek saját közös gazdaságukkal. Ez alakult ki a jászberényi Március 15 Termelészövetkezetben is. Ugyanakkor a termelészövetkezeti tag közvetlenül érdekelt a közvetlen befolyása alatt álló háztáji gazdálkodásában, s ezért előnyben részesíti az általa csak közvetve befolyásolható közös gazdálkodással szemben. A részes művelés esetében az történik, hogy a bizonytalan és a tag által csak közvetetten befolyásolható közös gazdálkodással szemben keresik mind a munkában, mind annak eredményében a közvetlen érdekelttség lehetőségét, és azt a gyakorlatban meg is találták.

Míg a közös gazdaságban túlságosan nagy az áttétel a tag személyes hatása és jövedelmének forrása — az 5000 kh-on folyó termelés — között, addig mind a részes művelésben, mind a háztáji gazdálkodásban a tag személyes ráhatása jövedelemforrására kiváltja közvetlen gazdasági érdekelttségét. Ez az alapvető közvetlen gazdasági érdekelttség a gazdasági nehézségekkel küzdő gyenge termelészövetkezet közös gazdaságában csak akkor valósítható meg, ha lehetővé válik a tag közvetlen ráhatása jövedelemforrására. Ez a közös gazdaságnak a lehető legkisebb termelőegységekre bontásával valósítható meg.

A Március 15 Termelészövetkezet esetében tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy a megszokott brigádok helyett sokkal kisebb és sokkal önállóbb szervezeti egységekre kell törekedni. A Március 15-ben levő nagy brigádok helyett akár 20 — 30 ilyen egységre is gondolhatunk, felelős — de nem függetlenített — vezetőikkel, önálló elszámolással, gondosan kiszámított és előre lefektetett részesedési arányokkal, s a termelészövetkezet és az önelszámoló csoport közötti kölcsönös megállapodással.

Mindez nem vadonatúj gondolat. A gyakorlat sok ehhez hasonló ismer (legtöbbet talán a kertészeti ágazatokban). A megszokottól, a „hagyományos” termelésszervezéstől azonban kétségkívül eltér, s egy egész gazdaság vonatkozásában újnak számítható.

A gazdaságilag még meg nem szilárdult termelészövetkezetekben különlegesen fontos az érdekellentétek elkerülése a közös termelés, a részes művelés és a háztáji gazdálkodás között. Azonnal közelebb jutunk a probléma nyitjához, ha feltesszük a kérdést: hol a határ egy termelészövetkezetben a tagok közös gazdasága és a tagok háztáji gazdaságai között? Az ismert alapszabályi elhatárolás üzemszervezési szempontból nem ad támpontot, mert ahhoz a termelőerők és a termelési folyamatok megfelelő elhatárolására lenne

szükség a gazdálkodás e két zónájában. Ez pedig mind ez ideig nem sikerült, mindenekelőtt azért, mert gyakorlatilag lehetetlen.

A vitán felül közös eszközökkel, közös munkaszervezésben és közös számlára elszámolt termelőtevékenységben (pl. a teljesen gépesített gabona-termelésben vagy nagyüzemi állattenyésztő telepen) is a legfőbb termelőerőként ugyanaz a munkaerő működik, mint a házikertben. A háztáji földet a közös gazdaság gépi és fogatos termelőeszközeivel művelik meg, s a háztáji állatok jelentős részben a közösben megtermelt takarmányt fogyasztják.

A közbelső zónában, a vitathatatlanul közös és az ugyancsak vitathatatlanul háztáji (de csak azért vitathatatlanul, mert így szoktuk meg) termelés között még sokkal nehezebb kétfelé rendezni a termelést. Vegyük példaként a kukoricatermelést. Mi a különbség a háztáji és a részes kukoricatermelés között? Munkaerőben, termelőeszközeiben és technológiájában semmi, úgyannyira, hogy gyakran a ráfordított munka időbeni szétválasztása is nehézségekbe ütközne. A különbség — de igen lényeges különbség — a termés feletti rendelkezésben van. A hozam feletti rendelkezés azonban elszámolási kérdésként kezelhető, és a termelőszövetkezetben mindig pontosan szabályozható. Ezzel szemben mit mutat a részes művelés és a valóban nagyüzemi, gépi kukoricatermelés összevetése. A kettőnél alapvetően más a munka szervezése, legtöbbször a munkaerő sem ugyanaz, mások a termelés eszközei és technológiája, és itt is más a teljes termelés feletti rendelkezés.

Mindebből arra az üzemszervezési következtetésre juthatunk, hogy *a termelőszövetkezet egész termelését — beleértve a közöst, részes és háztájit — együvé tartozó termelésként kell szervezni.* A közös gazdaságot a háztájival való érdekösszeegyeztetéssel kell megszilárdítani. A részes művelést nem lehet megszüntetni, azt csak a termelőszövetkezet technikai és gazdasági fejlődése szoríthatja háttérbe. A részes művelés ma még kedvező hatásait fel kell használni a szövetkezeten belüli kis termelőegységek szervezésében, mindenekelőtt a tagok közvetlen anyagi érdekeltségének érvényesítésében is.

Úgy vélem, hogy a Március 15. Termelőszövetkezet eddigi fejlődéséből le kell vonnunk azt a következtetést, hogy szokásos szervezési módszereink mellett — nem egyszer pedig azok helyett — keresnünk kell a gazdaságon belüli újabb szervezési lehetőségeket, a továbbhaladás és fejlődés itt is járható és eredményre vezető útjait. A gyakorlati megoldás mindenképpen a termelőszövetkezet feladata, de ehhez sok segítségre, és nem utolsósorban bátorításra van szükségünk az útkeresésben.

*

Portelek és Boldogháza csak két eset, s talán az előbbi már, az utóbbi pedig még nem jellemző termelőszövetkezeteinkre, de mint jelenség egyik sem egyedül álló. Érdemes sajátos fejlődési problémáikkal behatóbban foglalkozni, hogy gyorsabban fogyjanak a portelek, s még inkább szaporodjanak a boldogházák. Valódi megoldást csak való helyzetük feltárásával találhat agrárpolitikánk, ezen az alapon működhet eredményesebben az állami irányítás, s a tudomány is csak így nyújthat segítséget a szocialista mezőgazdaság gyakorlatának.

Enese László